

РІШЕННЯ
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії
19.02.2024 року

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 61.051.084 Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України, м. Ужгород (Наказ ректора ДВНЗ «Ужгородський національний університет» про утворення разової спеціалізованої вченої ради з метою присудження ступеня доктора філософії № 16/01-04 від 19.09.2023 р., Наказ ректора ДВНЗ «Ужгородський національний університет» про відновлення роботи разової спеціалізованої вченої ради з метою присудження ступеня доктора філософії № 133/01-04 від 27.12.2023 р.) на підставі прилюдного захисту дисертації «Поетичний універсум Володимира Самійленка» ухвалила рішення про присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія» 19 лютого 2024 року.

Староста Олександр Іванович, 1994 року народження, українець, у 2017 році закінчив філологічний факультет ДВНЗ «Ужгородський національний університет» МОН України та отримав диплом із відзнакою магістра філології, викладача за спеціальністю «Українська мова і література».

Із 2016 року працював інженером комп'ютерних систем і мереж у науковій бібліотеці ДВНЗ «Ужгородський національний університет», із 2017 – бібліотекарем із обов'язками консультанта інтернет-центру в Закарпатській універсальній науковій бібліотеці імені Ф. Потушняка, з 2018 – перекладачем у ТОВ «Ужполімет» (м. Ужгород), а з 2022 року до цього часу – педагогом-організатором та вчителем української мови і літератури в ТНВК «Школа-колегіум Патріарха Йосифа Сліпого» Тернопільської міської ради.

У 2017 році для здобуття ступеня доктора філософії вступив на навчання в аспірантуру ДВНЗ «Ужгородський національний університет», яку закінчив у 2021 році.

Дисертацію виконано в ДВНЗ «Ужгородський національний університет» МОН України, м. Ужгород.

Науковий керівник – Кузьма Оксана Юріївна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Здобувач має 10 наукових публікацій за темою дисертації, серед яких – 5 статей в наукових фахових виданнях України, 2 – у збірниках матеріалів наукових конференцій та 3 додаткові публікації (із них 2 – в іноземних періодичних виданнях).

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Староста О. Діалектика космізму й антропоцентризму в ліриці В. Самійленка. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2017. Вип. 45. С. 206–211.

2. Староста О. Лірика Володимира Самійленка в науковій інтерпретації Лідії Голомб. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : зб. наук. праць*. Ужгород, 2018. Вип. 23. С. 305–308.

3. Староста О. Концептосфера світу природи в ліриці В. Самійленка: космічний, планетарний та національний локуси. *Записки з українського мовознавства*. Одеса : «ПолиПринт», 2019. Вип. 26. Т. 2. С. 67–77.

4. Староста О. Цикл «Елегій» В. Самійленка: на шляху від народництва до модернізму. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. Ужгород, 2019. Вип. 2(42). С. 162–167.

5. Староста О. Медитації-веснянки в жанровій системі лірики Володимира Самійленка. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. Ужгород, 2021. Вип. 1(45). С. 558–563.

За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації Старости Олександра Івановича «Поетичний універсум Володимира Самійленка» за допомогою програми «Unichек» не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації (Довідка № 2899/01-14, видана ДВНЗ «Ужгородський національний університет» від 15.09.2023 р.).

У дискусії взяли участь голова і члени разової спеціалізованої вченої ради та присутні на захисті фахівці:

1. Офіційний опонент – **Лановик Зоряна Богданівна**, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української та зарубіжної літератур і методик їх навчання факультету філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, штатна співробітниця Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, зауважила, що тема дослідження О. І. Старости є актуальною в контексті однієї з домінантних площин сучасного літературознавства – переосмислення та перепрочитання національної класики з нових, але давно вироблених питомих українських ідейно-естетичних та академічних позицій, а сама дисертація є неординарною, нешаблонною, до певної міри сміливою науковою працею, у якій автор вияскравив поетичний талант В. Самійленка у новому ракурсі, виявивши досі непоінтерпретовані грані його художньої манери та творчого мислення. Проф. З. Б. Лановик позитивно відзначила міжгалузевий комплексний підхід до опрацювання обраної теми, компаративістський аспект роботи та висвітлення перекладацької складової авторського доробку письменника, що становить малодосліджену проблему. Наголосила на такому елементі новизни наукової праці, як аналіз творчості В. Самійленка з позицій сучасних постколоніальних студій. Зауважила, що попри інтердисциплінарний підхід, застосований дисертантом, робота вирізняється чіткою логічною структурою, продуманою послідовністю викладу, доречністю всіх структурних компонентів, а також зберігає належний баланс між літературознавчими і суміжними сферами дослідження. Офіційний опонент висловила низку зауважень і критичних міркувань щодо змісту дисертації, зокрема, відзначила, що основним і єдиним

посутнім недоліком дисертації є певна недоокресленість і недовершеність тієї теоретичної системи, яку здобувач вибудовує як підґрунтя для історико-літературних узагальнень. Винесена у заголовок терміносполука «поетичний універсум» у роботі отримує детальне трактування і в загально філософському, і у вузчому – літературознавчому ключі. Однак, окрім неї дисертант послуговується іншими терміносполуками: «художній універсум» та «ліричний універсум», а також суміжними термінами: «художній світ», «художня модель світу», «художня картина світу», «ліричний світ (письменника)», «поетичний світ (митця)», «світоглядно-естетична концепція письменника», «концептосфера образного світу» і т.п. чи дещо сумнівним термінологічним утворенням «універсум роздумів автора». Логічно, постає питання: чи ці терміни вживаються як синонімічні, а, отже, взаємозамінні, чи все ж таки вони вибудовують якусь ієрархію значень? Щодо твердження про співвідношення універсуму як філософської категорії та універсумом роздумів (предметною областю мистецького пізнання) у творчості В. Самійленка, І. Франка, Лесі Українки, П. Тичини, Г. Чупринки, Б.-І. Антонича, представників київської школи неокласиків, наведеного на с. 30–31 дисертації, офіційний опонент поставила запитання, чи автор дисертації наполягає, що лише глобальність та космізм мислення дає підстави говорити про «універсум», у той час, як «художній світ» позбавлений таких рис? І як у цю складну систему вписується термін «концептосфера образного світу»? Офіційний опонент зауважила хибне вживання в роботі терміна «герой», адже він доречний лише в окремих випадках (коли йдеться про унікальні чи героїчні риси персонажа, або ж про ліричного героя), а в інших випадках доречніше вживати найбільш загальний термін «персонаж» чи залежно від контексту – «дійова особа», «тип», «характер» та ін., а також некоректне вживання терміна «кінцівка» у значенні «фінал», «завершення твору». Висловила незгоду з думкою О. І. Старости про те, що О. Дорошкевич «перебільшував вплив на його творчість російського поета М. Некрасова» (с. 138), оскільки деякі паралелі настільки очевидні, що не потребують спеціального підтвердження, як-от зв'язок сатиричного твору В. Самійленка «Як-то весело жить на Україні», де автор виводить архетипні образи «щасливих людей» («пан хуторянський», «старшина в волосному правлінню», «лихвар», «шинкар», вельможа») із відомою поемою М. Некрасова «Кому на Руси жить хорошо». Проф. З. Б. Лановик вказала на деякі лексико-стилістичні огріхи: зловживання невластивими українській мові синтаксичними конструкціями пасиву, брак стилістичної стрункості в поодиноких реченнях. Висловила думку, що окремі положення дисертації можна було би увиразнити, ближче ознайомившись із науковими працями Р. Семківа: кандидатською дисертацією «Іронія як принцип художнього структуротворення», опублікованою на її основі монографією «Іронічна структура. Типи іронії в художній літературі» (Київ, 2004); розвідкою «Гумор та сатира в українській літературі дев'ятнадцятого-двадцятого століть: Спроба постколоніального прочитання», а також працями П. Сороки, присвяченими аналізу української гумористично-сатиричної літературної традиції. Порекомендувала дисертанту в подальших

дослідженнях творчості В. Самійленка більше уваги звертати на фольклорну складову його художнього світу: міфологізм, народнопісенну поетику, елементи національної сміхової культури, інші прояви фольклоризму. Проф. З. Б. Лановик підкреслила, що висловлені зауваження, міркування та побажання не змінюють загалом надзвичайно позитивного враження від дисертації О. І. Старости, яка становить цілком завершене, самостійне, новаторське і теоретично обґрунтоване дослідження, автор якого заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія».

2. Офіційний опонент – **Вісич Олександра Андріївна**, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови і літератури навчально-наукового інституту соціально-гуманітарного менеджменту Національного університету «Острозька академія», штатна співробітниця Національного університету «Острозька академія», зауважила, що наукову новизну дослідження О. І. Старости зумовлює запит на переосмислення української літератури минулого, зокрема із застосуванням міждисциплінарної та мультиметодологічної оптики. Підкреслила, що в роботі вперше осмислено й типологізовано ті суспільно-політичні фактори, які мали вирішальний вплив на жанрову генезу та індивідуальний стиль письменника; новаторською є й концептуалізація поняття «поетичний універсум» як художньої системи, що вміщує різні аспекти процесу творчості, власне його результат – художні тексти, а також їхню літературно-критичну інтерпретацію. Проф. О. А. Вісич відзначила, що особистим внеском здобувача є запропонована структура багаторівневої системи поетичного універсуму. Вказала на низку дискусійних положень у змісті роботи та висловила окремі побажання, зокрема розширити обґрунтування природи та способів застосування поняття «універсум роздумів» у теоретичній частині, що важливо, оскільки означений концепт є засадничим під час аналізу «поетичних текстів, які відображають універсум роздумів Володимира Самійленка крізь призму різних видів і форм комічного» (с. 129), як задекларовано в анотації до третього розділу дисертації. Офіційний опонент зауважила, що в окремих випадках здобувач демонструє залежність в оцінці та судженнях щодо аналізованих текстів: наприклад, коментуючи вірш «Її в дорогу виряджали», дослідник безоглядно погоджується із зауваженнями М. Зерова щодо емоційної блідості поезії, у той час, як сам текст провокує на ширші інтерпретації, зокрема, на рівні фокалізації ліричного героя, чия відстороненість, на думку проф. О. А. Вісич, є не вадою, а специфікою і свідченням авторських мистецьких експериментів. Щодо тлумачення дисертантом жанрової природи поеми «Герострат» у підрозділі 4.1, офіційний опонент відзначила, що попри певну розмитість жанрових меж драматичного монологу, більшість сучасних теоретиків (К. Говард, Р. Лангбаум, А. Розмарин) відносять його до самодостатніх ліричних жанрів, а отже, на відміну від монодрами, солілоквиуму, монологу як частини п'єси, він не передбачений для сценічної декламації. Наостанок проф. О. А. Вісич звернула увагу на відсутність покликань на сучасні іноземні наукові джерела, пов'язані з темою дослідження, зокрема з поняттям універсуму, теорією жанру, поетикою

сатиричного тощо та водночас зауважила, що в цілому дисертація О. І. Старости відповідає чинним вимогам до наукової роботи, що подається на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія».

3. Офіційний опонент – **Левчук Тереза Петрівна**, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри теорії літератури та зарубіжної літератури факультету філології та журналістики Волинського національного університету імені Лесі Українки, штатна співробітниця Волинського національного університету імені Лесі Українки, відзначила актуальність теми дослідження О. І. Старости та наголосила на його новизні в низці аспектів: доповнення літературознавчого дискурсу довкола постаті В. Самійленка; висвітлення маловивчених граней його ліричної поезії (зокрема філософської лірики); обґрунтування внеску письменника в розвиток системи жанрів української поезії шляхом зіставлення з творчістю видатних попередників і сучасників (І. Манжури, М. Старицького, П. Грабовського, Б. Грінченка, І. Франка, Лесі Українки та ін.); розгляд сатирично-гумористичної поезії В. Самійленка крізь призму антиколоніального дискурсу української літератури та паралелей між суспільно-політичною ситуацією епохи, у яку жив письменник, та сучасним протистоянням України російській агресії; актуалізація вивчення ліро-епічних текстів В. Самійленка. Проф. Т. П. Левчук висловила побажання щодо поглиблення деяких аспектів дослідження, зокрема доповнити підрозділ 1.1., де здобувач докладно висвітлив розвиток концепції універсуму в інтердисциплінарному філософсько-літературознавчому аспекті, оглядом сучасних літературознавчих праць закордонних учених – Р. Кінга, Дж. Дюранта, П. Міддлтона та ін., а також поглибити психобіографічний аспект дослідження світоглядно-естетичних засад поетичного універсуму В. Самійленка, опрацювавши архівні матеріали, які безпосередньо фіксують факти з біографії письменника та можуть містити деталі, випущені в опрацьованих дисертантом дослідженнях. Офіційний опонент спостерегла, що в підрозділі 2.3., присвяченому жанровим особливостям лірики В. Самійленка, здобувач вивчив співвідношення традиційних і новаторських рис у підході письменника до жанротворення та акцентував на модерністських тенденціях, що проявляються в ньому, і вказала на ще один важливий елемент генологічної свідомості митця – істотний вплив романтичної естетики, що проявляється на рівні ритмомелодики й у мистецько-концептуальній площині ліричних текстів В. Самійленка, яким властива музичність та тяжіння до народнопісенних засобів. Звернула увагу, що в 2-ому розділі дисертації здобувач розглянув світоглядно-естетичні, образні та жанрові особливості лірики В. Самійленка в широкому контексті української поезії другої половини XIX – початку XX ст., часто вдаючись до зіставного аналізу його творів із поезіями П. Грабовського, М. Старицького, І. Манжури, Б. Грінченка, І. Франка, Лесі Українки, натомість у наступному розділі, присвяченому гумористичній та сатиричній поезії, літературний контекст творчості В. Самійленка не розкрито тією мірою, яка б дозволила увиразнити унікальні риси його стилю. Проф. Т. П. Левчук підсумувала, що наведені дискусійні положення й побажання щодо

покращення змісту дисертації О. І. Старости не впливають на її загальну оцінку як завершеного та якісного дослідження, автор якого заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія».

4. Рецензент – **Лях Тетяна Олегівна**, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри громадського здоров'я і гуманітарних дисциплін медичного факультету №2 ДВНЗ «Ужгородський національний університет», штатна співробітниця ДВНЗ «Ужгородський національний університет», відзначила вагомий вклад дисертанта в розуміння поетичного світу В. Самійленка, співвідношення типових та унікальних рис поетичного універсуму автора як моделі художнього освоєння дійсності. Наголосила на синтетичному характері дослідження, у якому здійснено комплексний та поліаспектний аналіз ліричного та ліро-епічного доробку В. Самійленка як мистецького явища: проаналізовано власне ліричні тексти поета з акцентом на філософських та лінгвокогнітивних факторах, досліджено генезу сатирично-гумористичної поезії автора, розглянуто політичну сатиру письменника в аспекті становлення антиколоніального дискурсу в українській літературі, здійснено комплексний аналіз ліро-епічного доробку В. Самійленка, а також уперше в сучасному літературознавстві запропоновано теоретичне обґрунтування поняття «поетичний універсум» із метою осмислити феномен мистецької інтерпретації світу як єдиного цілого у творчості В. Самійленка. Доц. Т. О. Лях підкреслила новаторство здобувача у виокремленні та описі стратегій дослідження поетичного універсуму автора, що становить спробу інтеграції наукових методів різних гуманітарних дисциплін, розкриває нові перспективи та зумовлює актуальність подальшого вивчення творчості В. Самійленка. Зауважила, що філософський дискурс, окреслений дисертантом у 1-ому розділі роботи, співвідноситься з феноменологічним підходом, прийнятним для дослідження лірики В. Самійленка в контексті концептуалізації художнього універсуму, своєрідності авторського стилю, який тяжіє до символізму, оскільки важливим аспектом феноменології є сприйняття світу як такого, що виявляє себе у феноменах людської свідомості, що дозволяє виразно сприймати художній універсум; відповідно, у роботі варто було використати феноменологічний метод. Спостерегла, що в 2-ому розділі дисертації О. І. Староста вивчає художню модель світу в ліриці В. Самійленка як «концептосферу загальної картини світового буття, універсуму» й описує елемент цієї системи – «образ-концепт – ядро полісемантичного втілення в словесних образах філософського та художнього осмислення автором буття на різних структурних рівнях – від космічного до індивідуального» (с. 88); водночас ключовими елементами концептосфери здобувач визначає «образи-знаки» (с. 89). У зв'язку з цим рецензент поставила запитання: чи не доречно було б уніфікувати і прояснити значення понять «знак», «концепт», «символ» у контексті дослідження поетичного універсуму? Доц. Т. О. Лях підкреслила, що висловлені питання не применшують позитивного враження від дисертаційної роботи О. І. Старости, яка є оригінальною, самостійною та чітко підпорядкованою поставленій меті, а отже, її автор заслуговує на присудження

йому наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія».

5. Голова разової спеціалізованої вченої ради – **Тиховська Оксана Михайлівна**, доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української літератури філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет», штатна співробітниця ДВНЗ «Ужгородський національний університет», відзначила, що обраний здобувачем підхід до дослідження лірики та ліро-епосу В. Самійленка відзначається новизною, ґрунтовністю в підборі методологічної основи та поліаспектністю, а нове прочитання текстів цього автора крізь призму сучасної інтерпретації є актуальним, оскільки не лише проливає світло на маловивчені грані його творчості, а й доповнює розуміння мистецької парадигми одного з найбільш знакових періодів української літератури – кінця ХІХ – початку ХХ ст. Підкреслила, що представлена до захисту робота О. І. Старости відповідає встановленим вимогам до наукового рівня, оформлення та дотримання норм академічної доброчесності, має теоретичне й практичне значення та є концептуальним, логічно структурованим і системним дослідженням, положення та висновки якого обґрунтовані, аргументовані та презентовані належним чином. Зробила висновок, що за новизною, актуальністю, методичним рівнем, глибиною здійсненого аналізу та ґрунтовністю отриманих результатів, теоретичним та науково-практичним значенням дисертація О. І. Старости є завершеним та самостійним науковим дослідженням. Голова ради зазначила, що висловлені в процесі наукової дискусії зауваження опонентів і рецензентів не знижують наукової цінності, високої якості та оригінальності поданої до захисту дисертаційної роботи. Підсумувавши, ствердила, що Староста Олександр Іванович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія».

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради,
«Проти» – 0 членів ради,
«Утрималися» – 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада ДФ 61.051.084 присуджує Старості Олександру Івановичу ступінь доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія».

Голова разової спеціалізованої
вченої ради

Оксана ТИХОВСЬКА